

Minisymposium *Heel de Mens*; Erfgoed en Zorg

- 14.00 Inleiding; Marc Wingens
- 14.15 Tour d' Horizon Erfgoed en Zorg; Arno Stam
- 14.45 Toekomstperspectief; Paul Foole
- 15.15 pauze
- 15.30 School voor Levenskunst; Yoyo Olivier
- 16.00 pauze, muziek en binnenkomst extra gasten
- 16.30 uitreiking Kruijswijk Jansen Prijs; Hans Esmeijer
- 16.55 Toespraken en receptie Jacobus Trijsburg
- 18.30 Einde

Tour d'horizon van Erfgoed en Zorg in Gelderland

Goedemiddag dames en heren, Jacobus,

Het onderwerp van dit mini symposium, erfgoed & zorg, is intrigerend. Want wat is dat nou eigenlijk, erfgoed én zorg? Aan de andere kant: waarom juist nu dit onderwerp, bij het afscheid van Jacobus Trijsburg als directeur? Ik zal het proberen te verduidelijken.

Als je uit de erfgoedsector komt, is erfgoed wel te beschrijven: dat zijn de sporen van menselijke handelingen en gedragingen die we als samenleving of als individu de moeite van het bewaren waard vinden. Het kan heel oud zijn, maar ook van een minuut geleden. Het is geen statisch begrip, de inhoud verandert voortdurend. De samenleving bepaalt wat bewaard wordt en wat niet. Dus niet alles dat 'oud' is, krijgt het stempel erfgoed. Elke generatie maakt zijn eigen keuzes. De heersende cultuur - al dan niet multicultureel - is medebepalend voor de vraag of iets al dan niet bewaard moet worden. Vandaar ook de aanduiding *cultureel* erfgoed. Het kan gaan om foto's, films, schilderijen, boeken, munten, meubels, of steden, monumenten, landschappen: dat is materieel erfgoed. Maar ook om liederen, taal, rituelen, verhalen, gebruiken, feesten, recepten, overtuigingen: en dat is immaterieel erfgoed.

En die twee versterken elkaar: een voorwerp in een museum is aardig, maar mét het verhaal erachter wordt het pas echt interessant.

En dan die andere sector, de zorg. Verstokte erfgoedmensen zullen zeggen, ja natuurlijk, die zorg ken ik: de monumentenzorg, of de archiefzorg of gewoon: zorg voor het erfgoed. Maar: we hebben het nu over iets anders, over zorg die we allemaal kennen, via huisarts, ziekenhuis, een verpleeghuis, of op een andere manier. Mantelzorgers bijvoorbeeld. Eén op de 10 Nederlanders tussen 15 en 65 jaar zorgt voor een langdurig ziek of hulpbehoevend familielid. Als je alle Nederlanders die minimaal 8 uur per week zorg bieden bij elkaar telt, kom je volgens het CBS nu uit op 2,4 miljoen mensen.

De sector zorg en welzijn – ik geef nu weer een omschrijving - richt zich op dat deel van het maatschappelijk leven waarin op professionele wijze diensten worden verleend, die erop gericht zijn het persoonlijke en maatschappelijke functioneren van mensen te bevorderen en belemmeringen die daarbij optreden zo veel mogelijk op te heffen. Dus, je zorgt voor iemand die hulp of aandacht nodig heeft. En je bevordert het welzijn.

Juist op dat snijvlak, van erfgoed en zorg, kun je mooie dingen doen. Voor heel de mens. En dat kan heilzaam zijn, helend voor de mens. Gebruik maken van elkaars kennis en mogelijkheden. Maar hoe doe je dat? En hoe pak je dat aan? En hoe zorg je ervoor dat jouw aanbod uit erfgoedland aansluit bij de behoefte van de sector zorg en welzijn?

- Erfgoed, zorg en welzijn
- De horizon in Nederland
- De Gelderse horizon

Ik zal een paar voorbeelden geven. Met een tour d'horizon van erfgoed en zorg in Gelderland. Maar laten we de blik nog iets verruimen. Dus eerst een kijkje vanuit landelijk perspectief, om de smaak te pakken te krijgen en ideeën op te doen.

Ik doe dat op basis van een onderzoek dat Marlene Martins recent deed, als afstudeerproject voor de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Reinwardt Academie. Zij keek naar de duurzaamheid van herinneringsprojecten binnen erfgoedinstellingen en zorg- en welzijnsorganisaties in Nederland.

Herinnering? Dat is een gedachte aan een verschijnsel uit het verleden dat overeenkomst vertoont met een huidige waarneming. Als u nu een oude vakantie-hit hoort, is de kans groot dat het bij u beelden oproept van die fijne vakantie waar u die muziek toen hoorde. Zo werkt het ook bij het ruiken van een bepaalde geur of het zien van een voorwerp of foto. In de ouderenzorg wordt daar veel mee gewerkt. Marlene Martins onderzocht 7 succesvolle projecten in Nederland.

We beginnen in Drenthe.

Verhalentafel

In 2003 werd het project 'Geheugen in beeld' ontwikkeld. Een samenwerking van het Drents Archief, GGZ Drenthe en de historische vereniging van Borger. Doel is de kwaliteit van leven van dementerende ouderen te verbeteren. Met gebruik van historisch fotomateriaal zijn allerlei werkvormen ontwikkeld om demente ouderen te activeren, bijvoorbeeld met een Drentse Dorpen Bingo. Als je kijkt naar de succesfactoren van dit project valt op dat bepaalde herinneringen helend werken bij ouderen. Herhaald aanbieden van beeldmateriaal zorgt ervoor, dat ouderen steeds meer details gaan vertellen. Familie van de ouderen zijn er ook blij mee: het zorgt voor gespreksstof en gezellige momenten.

Het Drents Archief en GGZ Drenthe trokken samen verder op. Ze ontwikkelden het Wisselkabinet. Het is een aangepaste versie van de Verhalentafel die Waag Society ontwierp. Dat is een eenvoudig te bedienen meubel met beeld- en geluidsmateriaal, waar je je eigen materiaal aan kunt toevoegen. In Drenthe wordt nu nagedacht over een wat eenvoudiger versie, bedoeld voor zorgcentra en bibliotheken.

We vervolgen onze tour, naar Overijssel.

Het bingospel

Het Drentse project 'Geheugen in beeld' werd in 2005 overgenomen door het Historisch Centrum Overijssel in Zwolle en toegespitst op deze stad. Andere partners waren o.a. een woonzorgcentrum en RIAGG Zwolle. Binnen het project zijn verschillende spelvormen ontwikkeld met gebruik van historisch fotomateriaal van Historisch Centrum Overijssel en de Historische Kring in Dalfsen. En zo ontstond de Zwolse Foto Bingo, een Speurtocht, een Legpuzzel, het Memoriespel en er is ook een Verhalentafel. Historisch Centrum Overijssel heeft een spelpakket samengesteld dat andere zorginstellingen kunnen kopen. Daarnaast is er een folder en een DVD voor promotie van het project. In het rijtje succesfactoren valt op dat het slim was om het zorgcentrum van het begin af aan te betrekken bij de ontwikkeling van het project. Zo werd er goed meegedacht over de duurzaamheid van de materialen die je tijdens activiteiten met bewoners wilt gebruiken.

Het memoriespel

Het proces van reminiscentie levert veel informatie op, waardoor activiteitenbegeleiders kunnen inschatten hoe zij het beste iemand kunnen benaderen. En aan de hand van de informatie kunnen zorgverleners beter aansluiten bij iemands wensen en behoeften. Soms wordt het één en ander opgenomen in het zorgplan.

Het materiaal is goed afgebakend, het richt zich voornamelijk op Zwolle. Het materiaal sluit direct aan bij mensen, die uit Zwolle komen. En hoewel er ook bewoners zijn die niet uit die stad komen, roepen de beelden allerlei belevingsmomenten van vroeger op. Het personeel van het woonzorgcentrum komt niet altijd uit Zwolle. Dankzij de informatie die bij het beeldmateriaal staat, komt dat personeel ook meer te weten over Zwolle.

Het Historisch Centrum Overijssel doet nu onderzoek naar een digitale vorm. Vanuit de woonzorgcentra is er behoefte aan een fysiek product, maar de behoefte naar een digitale vorm neemt steeds meer toe. De jongere generatie ouderen groeit immers op met het gebruik van computers en internet. Daarnaast zoekt het Historisch Centrum Overijssel samenwerking met historische verenigingen, omdat zij beschikken over historische informatie en kennis, die nodig is voor het realiseren van reminiscentieproducten. Ze willen digitale producten gaan toevoegen aan de website 'Mijn stad, mijn dorp', zoals een memoriespel en een puzzel. Dingen die tot nog toe alleen als fysiek product ontwikkeld zijn.

We gaan verder, naar Brabant. In 2009 start daar, in de Meierijsche Museumboerderij in Heeswijk-Dinther, het ouderenprogramma 'Witte ge da nog?'

In de schob

Het ouderenprogramma is in eerste instantie bedoeld voor de generatie boeren uit de regio de Meerij, die het Brabants dialect beheersen. Het zijn van huis uit doeners die nu thuis in een isolement zitten en uit zichzelf niet naar een museum gaan. De Meierijsche Museumboerderij heeft daarom de Katholieke Bonden van Ouderen betrokken in het project om deze doelgroep te bereiken. Tijdens het programma komt een groep van zo'n 15 ouderen samen in de Meierijsche Museumboerderij. Onder het genot van een kopje koffie wordt een film bekeken, die de ouderen terug brengt in de tijd. Daarna volgt een interactieve rondleiding, waarbij het draait om de verhalen van de deelnemers. Aansluitend gaan

ouderen met elkaar in gesprek voorzien van een brandenwiltje met suiker. Met toestemming van de ouderen worden hun verhalen en gesprekken opgenomen. Gidsen dragen taperecorders met zich mee tijdens het programma, en er hangen hier en daar camera's die het gebeuren vast leggen. Dit vastleggen gebeurt om de verhalen en de Brabantse taal door te kunnen geven aan toekomstige generaties. Met de gebundelde verhalen wil de museumboerderij ook gaan aansluiten bij de Buurtbank Brabant.

Buurtbank website

We gaan weer door, naar Utrecht.

Koffer, thema 'als kind..'

Bij het programma 'Cultureel Erfgoed en Zorg' van onze zusterorganisatie Landschap Erfgoed Utrecht zijn twee freelancers betrokken en wordt er gewerkt met stagiaires. Het bestaat uit verschillende onderdelen. Er zijn koffers ontwikkeld voor zorginstellingen. In de koffers zitten foto's, geluidsfragmenten en voorwerpen uit de jeugd en eigen omgeving van de bewoners, en een handleiding. De materialen worden gekocht op rommelmarkten of in winkels met tweedehands spullen, maar er zitten ook bruiklenen van musea tussen. De koffers hebben thema's als: 'Handen uit de mouwen' en 'Als je haar maar goed zit' . Een

ander programma-onderdeel is de verhalenvertellers. Zij vertellen verhalen uit de jeugd van de ouderen in zorginstellingen aan de hand van de themakoffers. Een derde onderdeel is de reizende tentoonstelling 'Terug naar toen'.

Reizende tentoonstelling

Een vierde onderdeel is het project verhalentafels. In recreatieruimten worden verhalentafels geplaatst met filmpjes en informatie over de geschiedenis van de regio.

Als je de succesfactoren bekijkt, zie je dat het werkt. Het materiaal van de reminiscentiekoffers wordt gebruikt als leidraad en het wordt vaak aangevuld door de activiteitenbegeleiders. Er komen herinneringen boven bij de ouderen, ouderen reageren op elkaar en ze vertellen hun verhalen. Door met verschillende thema's te werken komen er steeds weer nieuwe verhalen. Het transport van de huidige koffers wordt verzorgd door Landschap Erfgoed Utrecht en het gebruik is gratis.

We gaan door, naar Noord-Holland.

Bijeenkomst Zaandam

Onze collega's in Noord-Holland startten in 2009 het project Tijd voor toen, met een woonzorgcentrum in Zaandam. Het project wordt gesubsidieerd door de gemeente Zaanstad voor vier jaar. Het gaat hier om reminiscentiekisten, een tentoonstelling en een vitrine die door bewoners zelf wordt ingericht. In het project worden inwoners van het woonzorgcentrum gevraagd hun eigen materialen, zoals foto's, films, voorwerpen en verhalen mee te nemen. De reminiscentiekisten worden ontwikkeld voor licht dementerende ouderen in zorginstellingen. Het project is gestart met het thema 'Onderwijs'. Andere kisten, die ontwikkeld worden, zijn: 'Trouwen', 'Bevrijding' en 'Molens'. Voor het stimuleren van het reminiscentieproject worden de thema's gecombineerd met activiteiten, zoals puzzelen, breien en schrijven met de kroontjespen. Reproducties en replica's worden gebruikt en er worden materialen via Marktplaats aangekocht.

Schrijven met kroontjespen

Er wordt naar een langdurig resultaat gestreefd, in de vorm van een themakist, boek, film of een Verhalentafel. Cultureel Erfgoed Noord-Holland wil bereiken dat erfgoed- en zorginstellingen zelf activiteiten met elkaar gaan opzetten.

Succesfactor is dat nu een nieuwe doelgroep wordt bereikt die anders niet in staat is zelf erfgoedinstellingen, zoals musea, te bezoeken.

En nu is het tijd om naar Gelderland te gaan.

Marlene Martins bestudeerde daar twee succesvolle projecten.

Persoonlijke verzorging man

Het eerste project:

Het Streekhistorisch Museum Tweestromenland in Beneden-Leeuwen startte in 2003 de samenwerking met Verpleeghuis St. Elisabeth van Zorggroep Maas en Waal.

Na verloop van tijd werden vaste themakisten samengesteld zodat ook andere zorginstellingen daarvan konden profiteren. Het museum beschikt nu over 25 themakisten, zoals 'Schoonmaak', 'Tabak en roken', 'Persoonlijke verzorging vrouw', en 'Persoonlijke verzorging man'. Door ontwikkelingen binnen het regionale zorgbeleid is het project stil komen te liggen in 2009. Het museum heeft inmiddels een evaluatieonderzoek gedaan naar de projectervaringen en verdere behoeften van de aan het project deelnemende zorginstellingen.

Persoonlijke verzorging vrouw

Als je de succesfactoren bekijkt zie je dat een professionele aanpak een mooi, aantrekkelijk product opleverde. Het museum heeft twee medewerkers, die schenkingen selecteren op

hun bruikbaarheid: of voor de collectie, of voor educatie voor scholen of voor herinnering. De Zorggroep Maas en Waal en de dagopvang ouderen hebben aangegeven dat de herinneringsactiviteit herinneringen oproept, dat deelnemers verhalen gaan vertellen, dat zij in gesprek gaan met elkaar en dat de ouderen de activiteit als plezierig hebben ervaren. Het zien, ruiken en aanraken van de voorwerpen wekt herinneringen van vroeger los, waardoor de verhalen vanzelf komen. Het gesprek komt op gang en bewoners hebben aandacht voor elkaar, bewoners worden actiever, bewoners worden er blij van en hebben het gevoel mee te kunnen doen, het versterkt hun gevoel van eigenwaarde en ze kunnen de verzorgende of activiteitenbegeleider uitleg geven.

De themakisten maken het voor de begeleiders makkelijker om de herinneringsactiviteiten uit te voeren. Met dit product verandert de rolverdeling tussen personeel en cliënten. Activiteitenbegeleiders leiden de activiteit in goede banen, terwijl zij de ouderen hun verhalen laten vertellen.

En het tweede project:

Thema Zuiderzeevervisserij, dagopvang

Gelders Erfgoed startte in 2006 een project Activering van senioren met stadsgeschiedenis en internet. Het project was een samenwerking tussen Gelders Erfgoed, Stadsmuseum Harderwijk en Stichting Welzijn Ouderen Harderwijk (SWO). Het project bestaat uit twee producten: een cursus bedoeld voor actieve senioren, en leskisten voor de dagopvang van Stichting Welzijn Ouderen. De cursus is gericht op zelfstandig wonende senioren, die door middel van kennis van de lokale stadsgeschiedenis op een nieuwe manier, via internet, sociaal geactiveerd worden. De cursus bestond telkens uit vier bijeenkomsten, waarin actieve senioren aspecten leren kennen van de (lokale) geschiedenis van de museumcollecties van Stadsmuseum Harderwijk en internet. Tijdens de cursus in een internetcafé is gebruik gemaakt van de website CollectieGelderland en van andere websites met historische informatie. Voor de cursus werd een oud geschiedenis-docent aangetrokken. De cursus is vanaf het tweede jaar gecombineerd met een stadswandeling, bezoek aan het museum, bibliotheek of gemeentearchief.

Cursus actieve senioren

In samenwerking met de dagopvang van Stichting Welzijn Ouderen worden tot op de dag van vandaag leskisten samengesteld op thema. Enkele algemene thema's zijn woonomgeving, familie, geloof, eten en drinken, en liefde. Voor de leskisten wordt gebruik gemaakt van een deel van de collectie van het museum, dat een rekvisieten status heeft. De activiteiten met de dagopvang worden gedaan met behulp van lokale geschiedenis om ouderen te helpen bij het trainen van hun geheugen met onderwerpen, die aansluiten bij hun persoonlijke ervaringen. Het totaalproject kun je bestempelen als een soort preventiegerichte welzijnsactiviteit.

En de succesfactoren? Het museum bereikt met het project een nieuwe doelgroep. En laat met dit project zien, dat zij meer doet dan de standaard museumtaken en dat sluit mooi aan bij de eisen van subsidiegevers. Het museum stelt leskisten samen voor de dagopvang, en regelt het transport van de leskisten. Nog wat pluspunten: Gelders Erfgoed heeft met een andersoortige sector, een welzijnsorganisatie, kunnen samen werken. Er zijn meer virtuele bezoekers voor de website. De cursus zorgde ervoor dat ouderen van Stichting Welzijn Ouderen Harderwijk een plezierige en nuttige activiteit hebben gekregen. De cursus zorgde ervoor, dat senioren meer met hun computer kunnen. Ook het sociale aspect van de cursus speelt een rol. Uit onderzoek blijkt, dat de ouderen het prettig vinden om onder begeleiding informatie aangeboden te krijgen.

Met het project vindt kennisoverdracht plaats op een andere dan de gebruikelijke manier. Binnen dit project zijn de ouderen zelf de experts, wat hun gevoel van eigenwaarde bevordert. Ouderen komen met hun eigen herinneringen en spelen in op elkaars verhalen.

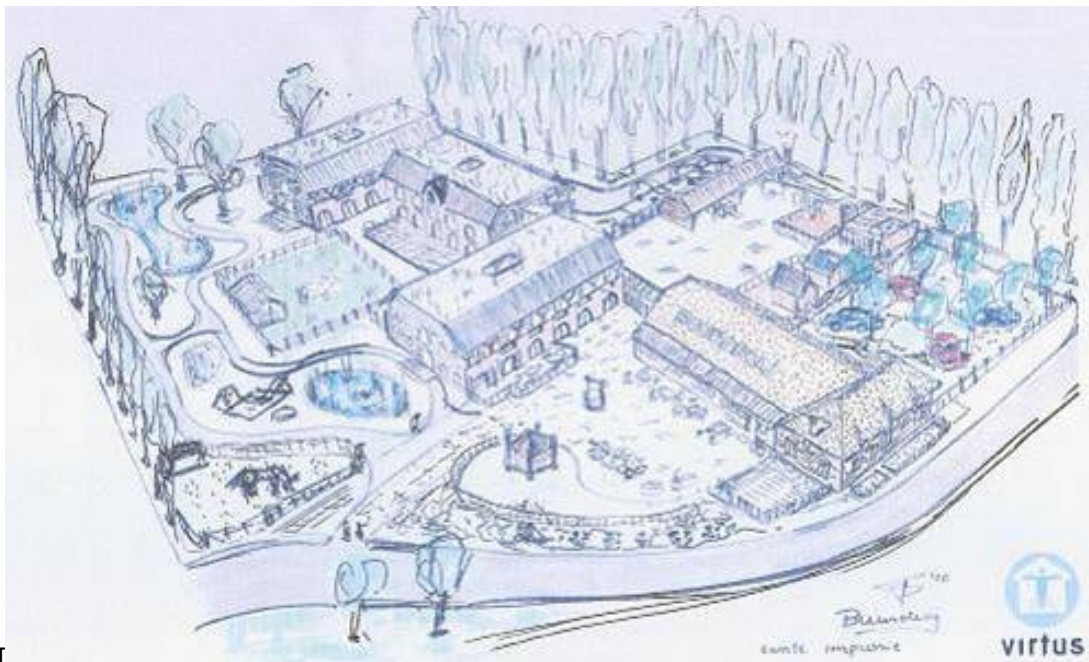

Still uit de film over het project

Het projectplan kan zo overgenomen worden en er is een aardig filmpje over het project gemaakt.

We hebben nu zeven projecten gezien, waarvan twee Gelderse. Is dat het nu? Nee, zeker niet. Er is veel meer aan de gang in Gelderland. Mijn collega Charlotte Reijngoudt-Giesbers werkt bijvoorbeeld aan het project 'tentoonstelling streektaal'. Ook hierin zit een plan om via activiteitenbegeleiders bejaarden- en verzorgingstehuizen te bereiken.

Maar het gaat natuurlijk niet alleen om reminiscentieprojecten. Je kunt ook denken aan jeugdzorg, gehandicaptenzorg, ziekenzorg of aan geestelijke gezondheidszorg. Dat blijkt ook wel uit de inzendingen voor de Kruijswijk Jansen Prijs 2010.

[Schetsplan Buurderij

Een project dat volop in ontwikkeling is, is 'Zorg en museum onder één dak'. In Overasselt wordt boerderij 'De Lage Hof' omgebouwd tot museum waarin de collectie van het huidige Agrarisch Museum De Garstkamp een plek krijgt. Dat museum gaat een belangrijke rol spelen in de Buurderij. Er komt accommodatie voor kleinschalig groepswonen met zorg, voor mensen met dementie en mensen met een verstandelijke beperking. En een multifunctioneel centrum met het museum, moestuin en boerderijdieren, dagbesteding voor ouderen en een steunpunt voor activiteiten gerelateerd aan de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning) zoals ontmoeting, informatie en advies.

Samen aan de slag, Overasselt

De Buurderij wordt een plek voor integratie en ontmoeting van mensen die om diverse redenen kwetsbaar zijn geworden in de samenleving. Verschillende partijen werken hier samen: de gemeente Heumen, het centrum voor welzijn, wonen en zorg, een woningcorporatie, een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking en het museum. Men gaat specifieke activiteiten aanbieden voor bewoners uit het zorgcentrum maar ook voor familieleden. Zo kan het 'verplichte' zondagse bezoek een andere dimensie krijgen en de jongere generatie een onverwachte kijk geven in het leven van hun moeder of grootmoeder.

Historisch Museum Wolfheze

In Gelderland hebben we een paar musea die zich richten op de historie van de geestelijke gezondheidszorg, zoals Museum Groot Graffel in Warnsveld en Historisch Museum APZ Wolfheze. Dat museum in Wolfheze is bezig met een nieuwe opzet. De doelstelling van het museum sluit aan bij die van koepelorganisatie Pro Persona om, naast het bieden van goede zorg en behandeling, ook de geestelijke gezondheidszorg meer bekendheid te geven binnen onze maatschappij, zodat drempels worden geslecht. Het museum werkt samen met het nationale museum op dit terrein, Het Dolhuys in Haarlem, met het netwerk van Nederlandse musea in de GGZ en het Florence Nightingale Instituut in Zetten, ook Gelderland.

Website Kruidentuin Eibergen

De stichting Eibergse Molens werkt bij de Mallumsche Molen samen met een dagactiviteitencentrum voor mensen met een beperking. De pupillen doen passend werk, ze doen onderhoudswerk bij de molen, bij de naastgelegen kruidenhof en het labrynt. De Eibergse Molens verhuurt een ruimte op het terrein aan de pupillen waar zij 's winters kunnen werken, en zij krijgen geld voor het onderhoud van terrein en gebouwen.

CODA Apeldoorn

In CODA startte in 2009 het project Historische Praatkaarten. Aan de hand van een pakket van 100 kaarten met historische afbeeldingen en vragen daarover praten ouderen met elkaar en eventueel met jongeren in het kader van hun maatschappelijke stage, over Apeldoorn vroeger en nu. Ze worden ook uitgezet in Apeldoornse verzorgingstehuizen en in het Alzheimer café. Er zijn nu drie sets historische praatkaarten in omloop gebracht, het aantal zal uitgebreid worden. CODA werkt in dit project samen met welzijnszorg Apeldoorn, een woningbouwvereniging en het bureau voor maatschappelijke stages.

Het Postkantoor van J. Crouwel, 1920

Stadsmuseum Doetinchem gaat verhuizen, zo is de bedoeling. In het nieuwe onderkomen komt een cross-over tussen erfgoed en zorg tot stand. Want in het gebouw wordt niet alleen de collectie gepresenteerd. Ook het Sociaal Cultureel Eetcafé Het Borghuis wordt in het nieuwe gebouw gevestigd. Het Borghuis fungeert dan tevens als museumcafé. Het Borghuis is een leer- en werkplek voor zo'n 20 personen uit de doelgroep voor mensen met een functiebeperking.

Hoofdgebouw met Ziekenpaviljoen

BRONBEEK bij Arnhem

Bronbeek, verstoppt tussen het lover Het Hospitaal

Last but not least. We zijn te gast bij het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum 'Bronbeek'. Toen het werd opgericht in 1859 was de naam: Koloniaal Militair Invalidenhuis.

Dit gebouw, waar we nu zitten, was het hospitaal. In de jaren '80 van de vorige eeuw werd het voortbestaan van Bronbeek bedreigd. De basis werd breder en er werd een Indisch-Indonesisch congres- en ontmoetingscentrum gerealiseerd, Kumpulan, dat samenkomst betekent. Bij het tot stand komen hiervan heeft Jacobus een niet onbelangrijke rol gespeeld. Zorg voor erfgoed én erfgoed en zorg komen hier samen. Ik ben ervan overtuigd dat we over de cross-over zorg en erfgoed in de komende jaren veel zullen horen, ook van Jacobus, daar zal hij, hem kennende, wel voor zorgen.

Cross-over tussen kunst en zorg, project Stichting Kunst in de Openbare Ruimte

Terwijl u kijkt naar het laatste beeld ga ik afronden. U ziet bewoners van de gesloten psychogeriatrische afdeling van een zorgcentrum in Delft, in hun eigen treincoupé, kijkend naar het langstreckende landschap. Het landschap is een video-opname. Dat kun je in Gelderland ook doen, met een mooie reis van Nijmegen naar Zutphen met zijn rivieren en langs de Veluwezoom.

Ik vraag me wel af wat het bij de demente van straks oproept, bij het verschijnsel trein: uitval, overvol, vervelende mensen om je heen en ook nog vertraging?

Tijd voor een conclusie. Ons toekomstperspectief is dat het aantal 65-plussers in de komende decennia toeneemt. De Nederlandse bevolking wordt dus steeds ouder. Uit de *CBS Bevolkingsprognose* blijkt dat er in 2000 2,2 miljoen 65-plussers waren, dat het er rond 2020 3 miljoen zullen zijn en ruim 4 miljoen rond 2040. Het aandeel 65-plussers stijgt hiermee van bijna 14 tot 23 procent. Oud worden is één, maar helemaal gezond van lijf en geest blijven we doorgaans niet. Het aantal chronisch zieken stijgt, net zoals het aantal mensen dat niet mobiel is. De verwachting is dat elke twintig jaar het aantal gevallen van dementie verdubbelt.

Voor erfgoed instellingen ligt hier een serieuze opdracht. Samen met de sector zorg en welzijn optrekken is logisch. Om op die manier producten aan te bieden waar beide partijen het meeste rendement in kunnen behalen. Om de financiële middelen zo slim mogelijk in te zetten. En, natuurlijk, waar de afnemers het meest bij gebaat zijn. Dat geldt voor actieve ouderen, kwetsbare groepen én de mensen daaromheen. Kijkend naar de maatschappij waar zo lang mogelijk thuis wonen en individualisering de toon zetten, ligt het voor de hand om voor de oudere van straks en andere kwetsbare groepen producten te ontwikkelen die gebruik maken van 'nieuwe' technieken als internet, door in te zetten op activering, voorkomen van sociaal isolement, persoonlijke ontplooiing. Door samen op te trekken wordt 1 plus 1 meer dan 2. Maar je moet wel oppassen dat de sectoren door bezuinigingen en kerntakendiscussies niet met de ruggen naar elkaar toe komen te staan.

Dat betekent dat we, op landelijk niveau, moeten kijken wat Erfgoed Nederland en OPEN – Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland – vanuit de erfgoedsector kunnen organiseren. Zij zijn op dit moment bezig om de mogelijkheden daarvoor te onderzoeken. En, op provinciaal niveau is het goed om wensen en mogelijkheden uit te wisselen, bijvoorbeeld tussen Gelders Erfgoed en Spectrum Gelderland, het adviesbureau en kenniscentrum voor de sociale sector in Gelderland. Dat gaan we dan ook doen. En, heel concreet, wij zorgen ervoor dat vanaf aanstaande maandag deze ‘tour d’horizon’ en de voorbeelden, met verwijzingen naar websites op onze website www.gelderserfgoed.nl staan. Dan heeft u alvast iets om over na te denken.

Dank u wel.

Nederland

<http://www.erfgoednederland.nl>

Erfgoed Nederland is het landelijke sectorinstituut voor het erfgoed

<http://www.openerfgoed.nl>

OPEN, het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen in Nederland

http://www.humanitas.nu/index.php?page_id=193

Voorbeeld van een Herinneringsmuseum

<http://www.drentsarchief.nl/over-drents-archief/projecten/geheugen-in-beeld>

Project Geheugen in beeld in Drenthe

<http://www.drentsarchief.nl/over-drents-archief/projecten/op-verhaal>

Project Op verhaal in Drenthe

http://www.historischcentrumoverijssel.nl/hcoroot/hoofdnavigatie/over_ons/wat_doen_wij/voor_senioren/Geheugen+in+Beeld.htm

Project voor ouderen in Overijssel

<http://www.museumboerderij.nl/ouderen/>

Project in de Meierijsche Museumboerderij in Noord Brabant

<http://www.buurtbankbrabant.nl/>

Verhalen over museaal erfgoed, gesproken in de taal van de streek

http://www.cultureelerfgoednh.nl/index.cfm?art_id=102

Project Tijd voor toen in Noord-Holland

<http://www.landschaperfgoedutrecht.nl/>

Website van Landschap en Erfgoed Utrecht

Gelderland

<http://www.gelderserfgoed.nl>

Gelders Erfgoed is het consulentenschap voor erfgoed, musea en geschiedbeoefening in de provincie Gelderland

<http://www.collectiegelderland.nl>

Hier worden de rijke collecties van tientallen Gelderse musea zichtbaar gemaakt en bruikbaar en toegankelijk voor – bijvoorbeeld – projecten voor de sector zorg en welzijn

<http://www.mijngelderland.nl>

Cultuurgids voor heel Gelderland, met vele verhalen

<http://www.spectrum-gelderland.nl>

Spectrum helpt bij de aanpak van maatschappelijke vragen, van jeugd tot ouderen. Spectrum adviseert, traint, onderzoekt, maakt informatie toegankelijk en stelt kennis beschikbaar. Spectrum werkt primair voor overheden en instellingen in Gelderland

<http://www.museumtweestromenland.nl>

Streekhistorisch Museum Tweestromenland ontwikkelde een groot aantal themakisten voor ouderen in zorginstellingen

<http://www.stadsmuseum-harderwijk.nl>

Stadsmuseum Harderwijk werkt samen met SWO Harderwijk in een project voor dagopvang. Voor actieve senioren zijn cursussen en bezoeken aan erfgoed-instellingen georganiseerd

<http://www.swo-harderwijk.nl>

Stichting Welzijn Ouderen, Harderwijk. Onder de knop 'Verzorging' informatie over het dagopvang project met Stadsmuseum Harderwijk en Gelders Erfgoed

<http://www.buorderijoverasselt.nl>

Wonen, welzijn, zorg, museum én educatie komen hier bij elkaar in een sfeer van landelijk leven in Overasselt

<http://www.fni.nl>

Het Florence Nightingale Instituut is het expertisecentrum voor de geschiedenis van verpleging en verzorging. Het FNI is gevestigd in Zetten

<http://www.propersona.nl/> en
<http://www.degelderseroos.nl>

Websites van koepelorganisatie Pro Persona en van de Gelderse Roos in Wolfheze waartoe het Historisch Museum Wolfheze behoort

<http://www.kruidenhof-te-mallum.nl> en
<http://www.eibergsemolens.nl/>

Stichting Kruidentuin Eibergen en Stichting Eibergse Molens werken samen met een dagactiviteitencentrum voor mensen met een beperking

<http://www.coda-apeldoorn.nl>

CODA Apeldoorn ontwikkelde het project Historische praatkaarten

<http://www.stadsmuseumdoetinchem.nl/> en
<http://www.hetborghuis.nl/borghuis.htm>

Stadsmuseum Doetinchem en Sociaal Cultureel Eetcafé Het Borghuis gaan samen verder in Het Oude Postkantoor, een gebouw van Joseph Crouwel uit 1920

<http://www.defensie.nl/cdc/bronbeek/> en
<http://www.hetverhaalvanindie.nl/> en
<http://www.kumpulan.nl/>

Het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum 'Bronbeek' is, samen met de Kumpulan een mooi voorbeeld van het integreren van erfgoed en zorg

Met dank aan: Marlene Martins, 'Survival of reminiscence projects' *The sustainability of reminiscence projects between heritage institutions and the care and welfare field* een onderzoek uitgevoerd vanuit de master of Museology van de Reinwardt Academie te Amsterdam, 2010

Hier kunt u het filmpje bekijken over het project Activering van senioren met stadsgeschiedenis en internet in Harderwijk:

<http://www.youtube.com/watch?v=3O3qGRV6F0E>

Voor meer informatie of een voorbeeld van het projectplan, gemaakt voor het project in Harderwijk, kunt u contact opnemen met Arno Stam, a.stam@gelderserfgoed.nl

© Gelders Erfgoed, Arno Stam, 2010